

УДК 336.41.014

Ситник Н.С.

доктор економічних наук,
професор кафедри державних та місцевих фінансів,
Львівський національний університет ім. Івана Франка

Васьків І.М.

магістр,
Львівський національний університет ім. Івана Франка

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВ ЯК ОДИН ЗІ СКЛАДНИКІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто сутність і визначено поняття «фінансова безпека банків». Висвітлено основні проблеми сучасної фінансової безпеки банківських установ і запропоновані можливі шляхи їх вирішення. Зроблено висновки про те, що система фінансової безпеки банків є важливою умовою стійкості всього банківського сектору України. Зроблено аналіз основних показників економічної безпеки банківської системи. Визначено рівень фінансової безпеки України. Виділено головні внутрішні і зовнішні загрози фінансовій безпеці і запропоновано шляхи їх усунення.

Ключові слова: фінансова безпека банку, фінансова безпека держави, банківська система, фінансова стійкість банку.

Вступ. Питання забезпечення фінансової безпеки банківської системи загалом та її окремих складників нині є надзвичайно актуальним. Це зумовлено значущістю банківської сфери та посиленням прагненням уряду до досягнення безпечної економічної бази в Україні. Дослідження цього питання зумовлюється складною воєнно-політичною ситуацією в нашій країні, адже фінансова безпека – невід’ємний атрибут суверенної держави.

Аналіз останніх наукових досліджень. Значний внесок у дослідження банківської безпеки зробили такі видатні вітчизняні вчені та науковці, як: С.М. Побережний, О.Ю. Литовченко, І.М. Крупка, Т.Б. Кузенко, Д.А. Артеменко, О.І. Барановський, Т.М. Болгар, С.В. Васильчак та ін.

У зв’язку з макроекономічною нестабільністю в Україні актуальними залишаються дослідження стану банківської безпеки для подолання кризових явищ та вироблення шляхів зміцнення безпеки банківської сфери в умовах анексії частини території України.

Мета статті полягає у визначенні основних загроз банківській безпеці України та можливих напрямів її зміцнення.

Викладення основного матеріалу. Серед проблем захисту банківської діяльності від загроз зовнішнього та внутрішнього характеру все більш актуальною стає необхідність забезпечити охорону фінансових ресурсів, інформації, майна банків, створити дієві механізми фінансового захисту банківської системи [1, с. 154].

Для комерційних банків особливо значущими є такі умови ефективної та безпечної діяльності, як забезпечення зворотності кредитів, підвищення прибутковості, підтримання ліквідності, зниження банківських ризиків, гарантування депозитів.

У Концепції безпеки комерційного банку [6, с. 84] під безпекою комерційного банку розуміється стан захищеності інтересів власників, керівництва і клієнтів банку, матеріальних цінностей та інформаційних ресурсів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Як вважає М. Ілляш [4, с. 63], безпека банку – це система заходів, які забезпечують захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз. Рівень захищеності характеризується здатністю банку протистояти спробам як прямого несанкціонованого проникнення до приміщень банку зі злочинною метою, так і спробам завдати шкоди банку з боку конкурентів і кримінальних структур шляхом утручання в банківську діяльність, набуття впливу на банк для здійснення фінансових афер і махінацій, відмивання «брудних грошей», незаконних переказів їх за кордон тощо.

На думку С. Букіна [3, с. 248], питання безпеки банку є актуальними не лише безпосередньо для банків, а й для решти учасників ринкових відносин. Безумовно, цією проблемою насамперед опікуються власники банку, його акціонери, що турбуються про розвиток свого бізнесу і несуть за нього матеріальну, моральну і соціальну відповідальність, якщо, звичайно, банку первісно не відведена роль кримінальної організації.

М. Зубок [5, с. 79] трактує безпеку банківської діяльності як: стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов функціонування; властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі негативні прояви внутрішнього і зовнішнього середовища банку; здатність протистояти різним посяганням

на власність, діяльність та імідж банку, створювати ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Завдання безпеки банківської діяльності:

- захист законних інтересів банку і його працівників;
- профілактика й попередження правопорушень і злочинних посягань на власність та персонал банку;
- своєчасне виявлення реальних і потенційних загроз банку, проведення заходів щодо їх нейтралізації;
- оперативне реагування елементів структури банку на загрози, що виникають, та негативні тенденції розвитку зовнішніх і внутрішніх обставин;
- виявлення внутрішніх і зовнішніх причин і умов, які можуть сприяти заподіяння банку, його працівникам, клієнтам і акціонерам матеріальної та іншої шкоди, що заважає їхній нормальній діяльності;
- послаблення шкідливих наслідків від акцій конкурентів або злочинців, спрямованих на підрив безпеки банку.

Основний напрям фінансової безпеки банків повинен орієнтуватися на підвищення економічної ефективності і мати своєю метою ріст обсягу та ефективності використання фінансових ресурсів. Однак має місце і низка слабких сторін, які є негативними чинниками в боротьбі за банківську безпеку.

Так, головними загрозами банківській діяльності є їх уразливість, нестійкість і залежність від державної підтримки (табл. 1). Із часом саме банківська діяльність стане провідним чинником економічних перетворень перехідних економік, тому не треба доводити, що підтримка банків є вигідною не тільки суб'єктам банківської діяльності, а й усій економіці і суспільству.

Джерелами зовнішніх і внутрішніх загроз та небезпек банку є банки-конкуренти, зарубіжні й міжнародні організації, конкуруючі юридичні та фізичні особи, які проводять агресивну фінансову політику щодо України; злочинність, корупція; зовнішні та внутрішні банківські ризики.

Як потенційні суб'єкти загрози безпеці банківської системи, чий конкретні дії можуть завдавати фінансової шкоди, слід розглядати: юридичних осіб – підприємств, фірми, фонди та благодійні організації; державні підприємства й інші суб'єкти господарювання; фізичних осіб: приватних підприємців і виробників, які не мають статусу юридичної особи; керівників під-

приємств, які провадять господарські операції; співробітників державних організацій і установ тощо; іноземних юридичних осіб (валютні фонди, банки, організації, фірми спецслужб); злочинні елементи (злочинців, організовану злочинність як у межах країни, так і за кордоном).

Процес формування методології економічної безпеки банківської системи передбачає перехід від поняття економічної безпеки як забезпечення реалізації національних інтересів до поняття безпеки як здатності до відтворення основного національного інтересу. У такому разі економічна безпека банків характеризує дієздатність системи та може досліджуватися з якнайширшим застосуванням інтегрованих методів та інструментів низки наук: економіки, філософії, соціології, політології, економіки, безпеки, математики, права тощо.

Фінансово-економічна криза в Україні 2008 р. істотно змінила пріоритети та довіру населення до банківських установ. У 2013 р. кількість комерційних банків становила 179 установ, у 2014 р. – 150, у 2015 р. – 117, у 2016 р. – 99, у 2017 р. – 88, станом на жовтень 2018 р. – 82 банківські установи [11].

Банківська система виступає результатом дії як об'єктивного, так і суб'єктивного чинників впливу на формування, реалізацію і розвиток фінансової безпеки держави. Негативний вплив на банківську діяльність мають низькі доходи населення, а незадовільний фінансовий стан позичальників потребує створення в банківських установах значних резервів, що в умовах відсутності стабільних джерел надходження ресурсів ускладнює формування ресурсної бази та кількості комерційних банків, які вказані на рис. 1.

Динаміка кількості банків показує, що зростання ресурсного потенціалу банків знаходиться у прямій залежності від рівня довіри суспільства до банківських установ. Практикою підтверджено, що фінансова політика, як і загальнодержавна економічна політика у цілому, залежить від сформованого правового поля та органів влади й управління в процесі реалізації функцій держави і забезпечення фінансової безпеки держави.

Крім того, Міністерством економіки України визначено основні показники економічної безпеки банківської системи та їхні порогові значення (табл. 2) [11].

Таблиця 1

SWOT-аналіз вітчизняних банків

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
<ul style="list-style-type: none"> • самостійність; • невеликий стартовий капітал; • гнучкість; • освоєння малоефективних ринкових ніш; • створення великої кількості робочих місць 	<ul style="list-style-type: none"> • залежність від економічної, політичної ситуації в країні; • обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування; • вузьке коло постачальників, локальність ринків збуту
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
<ul style="list-style-type: none"> • здатність зайняти будь-яку нішу на ринку; • можливість самореалізації, особистісного розвитку; • зростання, перехід до великого бізнесу; • участь у проведенні НДДКР 	<ul style="list-style-type: none"> • неможливість уникнення конкуренції у своїй ніші; • вразливість щодо несприятливих чинників; • загроза швидкого банкрутства; • залежність від державної підтримки

Джерело: складено за даними [3]

За даними табл. 2 можна зробити висновки, що співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті становило 118,2%, що перевищує норму на 18,8%.

Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, станом на 31.12.2018 становила 54%, що перевищує норму на 8%. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків становила 56%, що перевищує норму на 12%.

Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань становило 98,2%, що перевищує норму на 9,1%. Співвідношення довгострокових (понад один рік) кредитів та депозитів становило 3,9 рази, що перевищує норму у 0,9 рази (приблизно на 30%). Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи

станом на 31.06.2018 становила 56%, що перевищує норму на 11,2%.

На рівні держави банківська безпека забезпечується шляхом визначення комерційних, організаційних технологічних і соціальних пріоритетів (підприємства, галузі, регіону); нормативно-правового забезпечення безпеки банків; налагодження системи оцінок і контролю реальних і потенційних фінансових загроз життєвим інтересам держави; забезпечення ефективного функціонування Національного банку України.

На рівні правоохоронних органів забезпечення банківської безпеки потребує розроблення методів і засобів попередження й припинення загроз економічним інтересам; стратегії застосування захисних заходів; створення організаційно-правового механізму практичної реалізації захисних заходів; забезпечення дієвості практичних заходів із захисту банків.

Рис. 1. Динаміка кількості банків України за 2013–2018 рр.

Джерело: складено за даними [11]

Таблиця 2

Динаміка показників економічної безпеки банківської системи України та їхні порогові значення

Показник	Порогове значення	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	100	101,6	108,7	110,5	118	118,2
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, %	50	50	52	53	54	54
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	50	54	54	55	56	56
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	90	97,5	97,8	98	98,2	98,2
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, разів	3	2	2,3	3	3,9	3,9
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	50	51	51,5	54	55,6	56

Джерело: складено за даними [11]

На рівні окремих банків: забезпечення якісного підбору кадрів банку, їхньої особистої й колективної безпеки; забезпечення економічної та інформаційної безпеки; організація роботи внутрішнього підрозділу безпеки відповідно до покладених на нього завдань і принципів його роботи.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що рівень фінансової безпеки банківської системи України є середнім.

Висновки. Забезпечення безпеки банків в Україні має здійснюватися на двох рівнях: на рівні окремого банку на підставі реалізації заходів банківського менеджменту та на рівні банківської системи на під-

ставі реалізації державних заходів, спрямованих на захищеність інтересів банку (банківської системи у цілому) від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Серед заходів для середнього рівня фінансової безпеки банків слід назвати: підсилення державного регулювання банківської сфери, вдосконалення методичної бази оцінки рівня фінансової безпеки банку; зміцнення позиції державних банків у реалізації стратегії економічного розвитку країни; наближення діяльності вітчизняних банків до міжнародних стандартів, підвищення ефективності діяльності та фінансової стійкості банків шляхом поліпшення якості корпоративного управління.

Список літератури:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 20.03.1991 № 872-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>.
2. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV, зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>.
3. Букин С. Безопасность банка. Банковские технологии. 2013. № 9. URL: <http://www.bizcom.ru/%20security/2003-09/01.html>.
4. Ілляш Енциклопедія банківської справи України. К.: Молодь, 2017. 680 с.
5. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2013. 154 с.
6. Концепция безопасности коммерческого банка. URL: www.arb.ru /departs/s_konc.htm.
7. Криклій О.А., Маслак Н.Г. Управління прибутком банку: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2017. 136 с.
8. Сало І.В., Криклій О.А. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2007. 314 с.
9. Стукало Н., Литвин М. Державне антикризове регулювання банківського сектору: досвід ЄС та України. Вісник НБУ. 2010. № 7. С. 20–25.
10. Хитрін О.І. Фінансова безпека комерційних банків. Фінанси України. 2004. № 11. С. 118–124.
11. Сайт НБУ. URL: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ БАНКОВ КАК ОДНА ИЗ СОСТАВЛЯЮЩИХ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

В статье рассмотрена сущность и определено понятие «финансовая безопасность банков». Освещены основные проблемы современной финансовой безопасности банковских учреждений и предложены возможные пути их решения. Сделаны выводы о том, что система финансовой безопасности банков является важным условием устойчивости всего банковского сектора Украины. Сделан анализ основных показателей экономической безопасности банковской системы. Определен уровень финансовой безопасности Украины. Выделены главные внутренние и внешние угрозы финансовой безопасности и предложены пути их устранения.

Ключевые слова: финансовая безопасность банка, финансовая безопасность государства, банковская система, финансовая устойчивость банка.

FINANCIAL SECURITY OF BANKS AS ONE OF THE STATE FINANCIAL SAFETY

The article deals with the essence and defined the concept of “financial security of banks”. The main problems of modern financial security of banking institutions are highlighted and possible ways of their solution are proposed. It is concluded that the system of financial security of banks is an important condition for the stability of the entire banking sector of Ukraine. An analysis of the main indicators of economic security of the banking system is made. The level of financial security of Ukraine is determined. The main internal and external threats to financial security are also highlighted, and ways of their elimination are proposed.

Key words: financial security of the bank, financial security of the state, banking system, financial stability of the bank.